

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

ΤΗΣ

ΜΟΝΗΣ ΔΑΦΝΙΟΥ

ΜΕΤΑ ΠΟΛΛΩΝ ΣΧΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΩΝ

ΥΠΟ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΛΑΜΠΑΚΗ

ΔΙΔΑΚΤΟΡΟΣ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

«Συναγάγετε τὰ προειρηθέντα
κλάσματα ἵνα μὴ τι ἀπόληται.»
Ἰωάν. 5', 42.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΑΔΕΞ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΟΔΟΣ ΟΦΘΑΛΜΙΑΤΡΙΕΟΥ ΑΡΙΘ. 3

1889

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

ΤΗΣ

ΜΟΝΗΣ ΔΑΦΝΙΟΥ

ΥΠΟ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΔΑΜΠΑΚΗ

ΔΙΔΑΚΤΟΡΟΣ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

«Συναγάγετε τὰ περισσεύσαντα
κλάσματα ἵνα μὴ τι ἀπόληται.»
Ἰωάν. 5', 12.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΑΔΕΞ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΟΔΟΣ ΟΥΡΑΝΟΜΙΣΤΡΕΙΟΥ 318, 3

1889

Ti es' vent' poveri.

Ambrosi, Arturo

Zamboni Giuseppe

Arturo,

Zampieri

Kubler

ΤΗ

ΠΕΦΙΛΗΜΕΝΗ ΚΑΙ ΣΕΒΑΣΤΗ ΜΟΙ

ΜΗΤΡΙ

ΙΕΡΟΝ

ΑΞΙΑ ΤΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΚΑΙ ΠΛΗΘΥΣ ΤΩΝ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΠΟΛΥΤΙΜΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ

ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Ἀξία

Τοσαύτη καθ' ἡμᾶς ἡ τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογίας ἀξία ἐστίν, ὥστε φοβούμεθα μὴ θέλοντες ὅπως ἐξάρωμεν τὰ κατ' αὐτήν, ἄκοντες ὑποβιάσωμεν τὴν μεγίστην αὐτῆς ἀξίαν, καὶ τὸ σεπτὸν τῆς ἱερᾶς ταύτης ἐπιστήμης μέγεθος.

Ἡ ἐπιστήμη τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιολογίας, ἐκ τῶν χριστιανικῶν συντριμμάτων καὶ ἐρείπων, ὡς ἐκ τῶν μνημείων θεολογία (Monumentale Theologie), τὰ περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς λατρείας τῶν πρώτων χριστιανῶν ἐξετάζουσα, μεγάλας εἰς πάντας τοὺς κλάδους τῆς θεολογίας προσπορίζειται ὠφελείας· αὕτη ἐνισχύει ἡμᾶς ἐν τῇ πίστει καταδεικνύσα τὴν ἀγάπην, μεθ' ἧς οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ ἦσαν προσκεκολλημένοι εἰς τὴν πίστιν καὶ τὴν λατρίαν τοῦ Κυρίου, καὶ πῶς ταύτης ἕνεκεν, ὡς Χριστιανοὶ (Α' Πέτρ. δ', 16), προθύμως ἐμαρτύρουν, ἔπασχον καὶ ἀπέθνησκον! αὕτη διαφωτίζει ἡμᾶς περὶ τῆς ἀρχικῆς τῶν πρώτων χριστιανῶν πίστεως, περὶ τοῦ ἀρχικοῦ ἐξωτερικοῦ ἀπλοῦ τύπου, τοῦ τρόπου καὶ χρόνου τῆς λατρείας αὐτῶν, περὶ τῆς βαθμυδὸν κατ' ὀλίγον διαμορφώσεως τῶν διαφόρων ἱερῶν τελετῶν τῆς Ἐκκλησίας, περὶ τοῦ ἀρχαίου πολιτεύματος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν τοιούτων.

Ἡ αὕτη ἐπιστήμη τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιολογίας, ὡς ἱστορία τῆς τέχνης (Kunstgeschichte), τὴν ἀρχικὴν τῶν πρώτων καὶ τῶν μετέπειτα χριστιανῶν τέχνην ἐξετάζουσα, σπουδαῖα ἐξάγει εἰς τοὺς περὶ τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης ἀσχολουμένους πορίσματα, περὶ τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἀρχαίας τέχνης εἰς τὴν χριστιανικὴν τέχνην,

ἐπὶ 400 ὅλα ἔτη, ἔμειναν ἀσπαρτοι, ἀκατοίκητοι καὶ ἔρημοι¹.

Καὶ ὅμως οὐδεὶς γενναϊότερος καὶ μᾶλλον εὐστερονος πολέμιος τῆς ἐλληνολέθρου ταύτης γνώμης, ἢ ὅσον αἱ χριστιανικαὶ ἐπιγραφαὶ καὶ τὰ χριστιανικὰ μνημεῖα ἀκριβῶς τῆς ἐποχῆς ταύτης, καθ' ἣν, κατ' αὐτούς, ἡ Ἑλλάς ἦν ἔρημος.

Ἡ ζωθὲν τῆς θύρας τοῦ νεκροταφείου τῆς Μονῆς Πεντέλης περιωθεῖσα ἀπὸ κτίσεως κόσμου Βυζαντιανῇ χριστιανικῇ χρονολογίᾳ

 (=6086=578 μ.Χ.),

αἱ ἐπὶ τῶν ῥαβδώσεων τῶν στύλων τοῦ Παρθενῶνος, τῶν Προπυλαίων, τοῦ Θεσείου καὶ αἱ πολλαχοῦ ἀλλαχοῦ δι' ἀκίδος κεχαργμέναι χριστιανικαὶ ἐπιγραφαί, αἱ ἐσχάτως κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τῆς Μεγάλης Παναγίας, ἐν τῇ ἐνταῦθα καεῖσθαι ἀγορᾷ, εὑρεθεῖσαι ἐπιτύμβιοι χριστιανικαὶ ἐπιγραφαὶ Μήτσης τῆς Δρουναρέας († 856), Εὐπραξίας († 867) καὶ Θωμαΐδος († 921)², καὶ πλεῖσται ἕτεραι χριστιανικαὶ ἐπιγραφαὶ καὶ χριστιανικὰ μνημεῖα τῆς ἐποχῆς ταύτης, ἄρδην ἀνατρέπουσι τὰ μισελληνικὰ αὐτῶν σχέδια, καὶ διὰ παντὸς κατασιχνύνουσι τοὺς κακεντρεχεῖς καὶ κακοδοῦλους τούτους Ἑλληνοφθόρους καὶ Ἑλληνοφόνους ἱστορικούς.

Τοσαύτη, βραχεὶ ῥήματι, ἡ τῶν χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων ἀξία, καὶ τηλικαῦτα τὰ ἐκ τούτων ἀνεκτίμητα τῇ τε ἐπιστήμῃ τῆς Θεολογίας, τῇ ἱστορίᾳ, τῇ τέχνῃ καὶ σύμπαντι τῷ Ἑλληνισμῷ ἐξαγόμενα πολυτίμητα ἱστορικὰ πορίσματα καὶ ἐπιστημονικὰ συμπεράσματα.

Πληθὺς καὶ σπουδαιότης τῶν ἐν Ἑλλάδι χριστιανικῶν μνημείων.

Ὑπὲρ τινὰ δὲ καὶ ἄλλον τόπον ἢ πεφιλημένη ἡμῶν πατρίς, ἡ

¹ Falmerayer Geschichte der Halbinsel Morea während des Mittelalters 1829. Πρὸς τοῦ αὐτοῦ Welchen Einfluss hatte die Besetzung Griechenlands durch die Slawen auf das Schicksal des Stadt Athen und der Landschaft Attika? 1835· τοῦ αὐτοῦ Das Albanesische Element in Griechenland 1857—1860. G. Finlay Griechenland unter den Römern 1861· τοῦ αὐτοῦ Griechenland in Mittelalter.

² Ταύτας ἰδὲ ἐν τῇ Ἀρχ. Ἑφημερίδι 1886, ἐκδοθείσας ὑπὸ τοῦ σεβαστοῦ ἡμῶν φίλου κ. Ἰω. Σακκελίωτος, τόμ. Β', σ. 235—38.

Ἑλλάς, πλήρης ἐστὶ τοιούτων πολυτιμῶν τῆς χριστιανικῆς τέχνης καὶ ἱστορίας μνημείων.

Ἡ Μονὴ Δαφνίου, ἥς τὴν περιγραφὴν ἐν τῷ ἔργῳ ἡμῶν τούτῳ προτιθέμεθα, ὁ παρὰ τὴν Λεβαθεῖαν ὡραίῳις ψηφοθετήμασι κεκοσμημένος ναὸς τῆς Μονῆς τοῦ Ὁσίου Λουκά, ἡ παρὰ τὸν Ὁρχομενὸν Μονὴ τῆς Σκριποῦς ἐπὶ Ἰγνατίου τοῦ πατριάρχου τῷ 874 ἰδρυθεῖσα, λόγου ἄξια διὰ τὰς χριστιανικὰς αὐτῆς ἐπιγραφὰς Λέοντος Βασιλικοῦ τοῦ Πρωτοσπαθαρίου, διὰ τὰ γλυπτικὰ αὐτῆς κοσμήματα καὶ τὰ διὰ ζῶων μυστικὰ χριστιανικὰ αὐτῆς σύμβολα, ὁ παρὰ ταύτην, εἰς θέσιν Καμπιά, ναὸς τοῦ ἁγίου Νικολάου, ἀπαράμιλλον ἀριστουργήμα τῆς Βυζαντιανῆς χριστιανικῆς τέχνης, αἱ ἐν Πάτραις καὶ ἐν Κορίνθῳ ἰδίως τῇδε κἀκεῖσε διεσπαρμέναι χριστιανικαὶ ἀρχαιότητες, οἱ ἐν Μιστρᾷ ἀμιμήτου Βυζαντιανῆς τέχνης χριστιανικοὶ ναοί, μεστοὶ παρελθόντος μεγαλείου καὶ δόξης, οἱ ἐν Μονεμβασίᾳ πολυπληθεῖς χριστιανικοὶ ναοί, καὶ πλεῖστοι ἕτεροι, ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα διεσπαρμένοι, εἰσὶ πολυτιμότατα τοιαῦτα τῆς πατρῴας ἡμῶν ἱστορίας κειμήλια, καὶ ἀπαράμιλλα τῆς Βυζαντιανῆς χριστιανικῆς τέχνης ἀριστουργήματα.

Ἡ Ἀττικὴ δέ, ἥ καὶ αὐταὶ μόνον αἱ ΙΩΣΤΕΦΑΝΟΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑΙ ΑΘΗΝΑΙ, εἰσὶ λαμπρὸν καὶ πλούσιον τῆς Βυζαντιανῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ ἐν γένει τῆς χριστιανικῆς ἱστορίας καὶ τέχνης Μουσεῖον.

Ἐν ἐκάστῃ πτυχῇ τοῦ γηραιοῦ Ὑμηττοῦ, ὥσπερ θησαυρός τις, ἐγκρύπτεται πολῦτιμος καὶ ἱστορικὴ τις χριστιανικὴ ἀρχαιότης.

Ἐπ' αὐτοῦ κεῖται ἡ Μονὴ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Κυνηγοῦ, ἡ καὶ Μονὴ τῶν Φιλοσόφων ἐπικαλουμένη, ἡ Μονὴ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, καὶ τὸ ἐπὶ τῆς πεδιάδος μικρὸν πρὸ αὐτῆς ἡρειπωμένον τοῦ ἁγίου Νικολάου ναΐδιον, πολυτίμους, ἐκ τῶν ἐν αὐτῷ δι' ἀκίδος καὶ τῶν ἐφ' ὕδροις ἐπιγραφῶν, παρέχον ἡμῖν ἱστορικὰς πληροφορίας· ἐπὶ τοῦ Ὑμηττοῦ κεῖται ὡσαύτως ἡ περίφημος Μονὴ τοῦ Ἀστερίου, ἡ Μονὴ Καισαριανῆς, καὶ οἱ πρὸ ταύτης ναοὶ τῶν Ταξιάρχων καὶ τοῦ ἁγίου Μάρκου, καὶ τὸ πρὸ ταύτης τοῦ ἁγίου Ἰωάννου Μετόχιον, ἐν ᾧ θαυμαστῶς ἐν τῷ μύακι γράφονται οἱ μεγάλοι τῆς Ἐκκλησίας Πατέρες τὸ μυστήριον τῆς ἱερᾶς μετουσιώσεως ἐπιτελοῦντες· ἐπὶ τοῦ Ὑμηττοῦ κεῖται ὡσαύτως ἡ ἱστορικὴ Μονὴ τοῦ Κουταλέα, τὸ πρὸ ταύτης, νῦν ἀνακαινισθέν, πλὴν ἀρχαιότατον τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς ναΐδιον, τὸ μετ' αὐτὸ ἕτερον ἀρχαιότατον ἐρημοκ-

κλήσιον πλήρες ιστορικῶν δι' ἀκίδος ἐπιγραφῶν, ἡ Μονὴ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Καρρέα, ἐν ἣ βλέπομεν τὰς ἐπὶ τούτῳ ἐντειχίσαις ἰδίῳ ἀγγείῳ χάριν τῆς εὐήχου ἀκουστικῆς, καὶ ἐν ἣ διεσώθη ἡ ἀρχαιοτάτη ἐπιτύμβιος χριστιανικὴ ἐπιγραφὴ Νεικαγόρης τῆς Διακονίσσης αὐτῇ.

ΝΕΙΚΑΓΟΡΗ

ΔΙΑΚΟΝΙΣ

ΣΑΕΝΘΑΔΕ

ΚΕΙΜΑΙ.

Ἐὰν δέ τις καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Ὑψητοῦ ἀνέλθῃ, ἐκεῖθεν ἀνατίνῃ τὴν γῶραν τῆς Μεσογαίας, ὥσπερ εἰ γῆνὰς τινὰς, τὰς πολλὰς

χριστιανικῶν ναῶν, καὶ τὴν αὐτὴν πληθύν μαρμαρίνων συντριμμάτων τῆς ἀρχαίας χριστιανικῆς τέχνης.

Κατάστασις τούτων.

Μοίρα ὅμως κακῇ, ἔνεκα τῆς ἀσυγγνώστου καὶ φοβερᾶς ΑΜΑΘΙΑΣ καὶ ὡς ἐκ ταύτης ΑΔΙΑΦΟΡΙΑΣ τῶν νῦν, ὡς ΜΗ ΩΦΕΛΕ, τὰ τῶν ἀρχαιοτήτων ἰθύνοντων, ΟΥΔΟΛΩΣ τὴν ἀξίαν τῶν χριστιανικῶν ἀρ-

χαιοτήτων καὶ τὸ ENIAION τῆς πατρίδος ἡμῶν ἱστορίας καὶ τέχνης ἐννοούντων, πάντα τὰ πολυτίμητα ταῦτα τῆς χριστιανικῆς ἱστορίας καὶ τέχνης κειμήλια, γοργῶ ποδὶ τῇ ἀνεπανορθώτῳ καταστροφῇ βαίνουσιν ΟΥΔΕΜΙΑΣ ΠΡΟΣΟΧΗΣ ὑπὸ τούτων ἀξιούμενα¹. καὶ ἀληθὲς μὲν ὅτι πρὸς μικρὸν ἀνετέθη ἡμῖν ἡ τῶν χριστιανικῶν ἰδίως ἀρχαιοτήτων ἐφορεία, πλὴν τοῦτο ἦν ἀπλῆ τις πρὸς τὰ ἱερὰ ταῦτα κειμήλια εἰρωνεία, οὐδενὸς πώποτε ΑΠΟΛΥΤΩΣ ἐκτελεσθέντος, ἐξ ὧν ποτέ τι περὶ τούτων τοῖς λεγομένοις ἀρμοδίους ἀνεφέρομεν. Τῆς ἀληθείας τῶν λόγων ἡμῶν ἀξιοθρήνητος μάρτυς ἡ ΦΡΙΚΑΔΕΑ κατὰστασις, εἰς ἣν ὡς ἐκ τῶν ἐσχάτως ἰδίως ἐπισκευῶν ἡ Μονὴ Δαφνίου περιῆλθε, περὶ ᾧ ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ ἐροῦμεν τὰ δέοντα.

¹ Περὶ τῆς καταστάσεως τῶν παρ' ἡμῖν χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων, ἅμα τῇ ἐκ Γερμανίας ἐπιστροφῇ ἡμῶν, ἐκτενὲς ἐδημοσιεύσαμεν ἄρθρον ἐν τῷ Αἰῶνι τῆς 30 Σεπτεμβρίου 1883, καὶ ἔκτοτε οὐκ ἐπαυσάμεθα ἔν τε ταῖς ἐφημερίσι καὶ τοῖς διαφόροις περιοδικοῖς ἐκτενῇ καὶ συνεχῇ ἄρθρα περὶ τῆς διασώσεως τῶν πολυτίμων τούτων μνημείων γράφοντες, πλὴν ΜΑΘΗΝ τὰ πάντα ΜΑΘΗΝ, ἀείποτε μικρά τινα καὶ ἀσήμαντα ἐδόξαμεν τοῖς ἀρμοδίους λέγειν.

² Περὶ τῆς πλουσιωτάτης συλλογῆς τοῦ Ῥώσου Μπαζιλεύσκη τῆς ἀντι 5 1/2 ἑκατομμυρίων ἀγορασθείσης ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος διὰ τὸ Ermitage ἰδὲ ἐν τῇ Ἑφημερίδι τῆς 28 Φεβρουαρίου 1885 ἀριθ. 59.

ΚΕΦ. Β'. Ὁ Παῦλος ἐν Ἀθήναις. Αἱ χριστιανικαὶ Ἀθῆναι. Τροπὴ τῶν ἐθνικῶν ναῶν εἰς χριστιανικοὺς Ναοὺς. Τὰ περιστεφανοῦντα τὴν Ἀκρόπολιν ποτὲ ἐθνικά, νῦν δὲ χριστιανικά Ἱερὰ. Ἱερὰ εἰς σπήλαια τῆς Ἀττικῆς ὑπάρχοντα.

ΚΕΦ. Γ'. Οἱ ἐν τῇ Ἀττικῇ ἀρχαῖοι τοῦ Βυζαντιακοῦ ῥυθμοῦ Ναοί, τῆς πρώτης, δευτέρας καὶ τρίτης περιόδου. Οἱ ἐπὶ τοῦ Ὑμηττοῦ ἀρχαῖοι χριστιανικοὶ Ναοί.

ΤΜΗΜΑ Β'.

Χριστιανικαὶ γραφαί.

ΚΕΦ. Α'. Ἰχνη τῶν πρώτων χριστιανικῶν γραφῶν. Μονογράμματα τοῦ ὀνόματος «Ἰησοῦς Χριστός». Συμβολικαὶ παραστάσεις. Πρώται τῶν χριστιανῶν γραφαί.

ΚΕΦ. Β'. Βυζαντιακαὶ γραφαί. Ἀτέλειαι. Τὸ ἐν ταύταις καλόν. Σκοπός.

ΚΕΦ. Γ'. Ἑσωτερικὴ τῶν γραφῶν διάθεσις. Νάρθηξ—Τροῦλος—Μύαξ. Μέγας πίναξ περὶ τοῦ πῶς δεῖ, κατὰ τὴν τῶν ζωγράφων ἐρμηνείαν, τὴν φιαλδεύσαν διαγράψειν Ἐκκλησίαν.

ΚΕΦ. Δ'. Ἀρχαία χριστιανικὴ γλυπτικὴ, ξυλογλυπτικὴ, μικροξυλογλυπτικὴ τέχνη.

ΚΕΦ. Ε'. Σύγχρονος χριστιανικὴ τέχνη. (Λουδοβίκος Θεΐρσιος. Σπυρίδων Προσαλέντης. Σπυρίδων Χατζηγιαννόπουλος). Μικροξυλογλυπτικὴ. (Ἱεροδιάκονος Ἀγαθάγγελος. Ἰωάννης Πλατῆς.) Γλυπτικὴ. (Ἀδελφοὶ Φυτάλαιοι.) Ξυλογλυπτικὴ (Ἐπ. Κανάλης.)

ΜΕΡΟΣ Β'.

Α. Ἡ ἐν ψηφροθετήμασι παρὰ τῷ Ποικίλῳ ὄρει ἀρχαία Μορὴ τοῦ Δαφνίου.

Β. Ἡ ἐπὶ τῆς νήσου Σαλαμῖτος ἐφ' ὅγροισι κεκοσμημένη γραφαῖς Ἱερὰ Μορὴ τῆς Φανερωμένης.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Γινώμαι ἡμῶν περὶ τῆς διασώσεως τῶν ἐν Ἑλλάδι χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων.

Τοιοῦτον τὸ περιεχόμενον καὶ ἡ διάταξις τῆς ὑποβληθείσης ἐκτενοῦς ἡμῶν πραγματείας.

Ἦδη ἐν τῷ δημοσιευομένῳ ἔργῳ ἡμῶν τούτῳ, πρῶτον θέλομεν προτάξει τὴν φιλολογίαν πάντων τῶν περὶ τῆς Μονῆς Δαφνίου τι γραψάντων, εἶτα δὲ θέλομεν ἐξετάσει τὴν τοπογραφίαν τῆς Ἱερᾶς ταύτης Μονῆς, τὴν ὀνομασίαν, τὴν ἱστορίαν αὐτῆς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς σήμερον, τὴν χριστιανικὴν τοῦ Ναοῦ ἀρχιτεκτονικὴν, τὰς ἐν τῷ Ναῷ μεταγενεστέρως φραγικὰς προσθήκας, καὶ τελευταῖον τὰ ἐν τῷ ναῷ τούτῳ περιωθέντα μεγίστης ἀξίας καὶ τέχνης ψηφροθετήματα.

Εἰ δέ τι ἐσφαλμένον ἐν τῇ πραγματείᾳ ἡμῶν ταύτῃ ἐρρέθῃ, θερμῶς τοὺς εἰδότας παρακαλοῦμεν, ὅπως ἐπανορθώσωσι τοῦτο, ἐν νῶ θεμένους, ὡς οὐδὲν τῶν ἀνθρωπίνων τέλειον, καὶ μάλιστα ὅσον δυσχερές ἐστίν ἢ ἐν ἐκάστῳ νέῳ ἐπιστημονικῷ κλάδῳ συγγραφῇ τῶν πρώτων δοκιμίων.

Ἐν τέλει δὲ τῶν προλεγομένων τούτων τὰς ἐμὰς ἐκφράζω εὐχαριστίας τοῖς σεβαστοῖς μοι καθηγηταῖς κ.κ. C. Hayder καὶ Iwan Müller, ἀνδράσι σοφοῖς τε καὶ φιλέλλησι· πρὸς δὲ τῷ θερμῷ τῶν χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων γνώστῃ καὶ ἐραστῇ μαρκησίῳ Bute, εὐγενῶς πάνυ καὶ αὐτοβούλως τὰ ἐπιτήδεια τῆς εἰς Σικελίαν μεταβάσεως προσενεχόντι μοι, μετὰ τὴν ἐκ Γερμανίας ἐπιστροφὴν μου, πρὸς σπουδὴν καὶ μελέτην τῶν πολυτίμων καὶ μεγίστης Ἑλληνικῆς ἱστορικῆς ἀξίας χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων, πρὸς σπουδὴν καὶ μελέτην τῶν ὡραίων μουσειογραφικῶν τῆς Μαρτοράνας (Martorana, τὸ πάλαι Santa Maria dell' Amiraglio καλουμένης 1132)· τῆς Καπέλλας Παλατίνας (Cappella Palatina 1140—1143)· τῆς Μητροπόλεως τοῦ Monreale (1189)· τῆς Cefalù (1148)· τῆς Μητροπόλεως τῆς Μεσσήνης (1330)· καὶ ἰδίᾳ πρὸς σύγκρισιν τῶν μουσειογραφικῶν τούτων, πρὸς τὰς ἀμιμήτους, ὡς θέλομέν ἰδεῖ, μουσειογραφίας τῆς Μονῆς Δαφνίου.

Ὡσαύτως δὲ τὰς ἐμὰς ἐκφράζω ἐγκαρδίους εὐχαριστίας τῷ ἐκ Μητρὸς σεβαστῷ μοι θείῳ κ. Ἰωάννῃ Πλατῇ, ἐξόχῳ καὶ τῆς χριστιανικῆς τέχνης καλλιτέχνῃ, ἐπὶ τοῖς πολλοῖς κόποις καὶ εὐγενεστάταις φροντίσιν αὐτοῦ, περὶ τῆς ὡς οἶόν τε καλῆς τοῦ ἔργου ἡμῶν τούτου ἐκδόσεως.

Ἐγγραφον ἐν Ἀθήναις τῇ ἀγίᾳ τῶν Θεοφανείων ἡμέρᾳ

ς' Ἰανουαρίου αωπθ'.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΛΑΜΠΑΚΗΣ

Η ΜΟΝΗ ΔΑΦΝΙΟΥ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

Οἱ περὶ τῆς Μονῆς Δαφνίου γράψαντες.

Οἱ περὶ τῆς ἀρχαίας ταύτης Μονῆς γράψαντες, ἢ ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτῶν λόγον περὶ ταύτης ποιούμενοι, καὶ οὗς τέως ἡμεῖς γινώσκομεν, εἰσὶν οἷδε, ὧν ἐνταῦθα σημειοῦμεν τὰ τε συγγράμματα καὶ τὰς σελίδας, ἐν αἷς περὶ τῆς Μονῆς ταύτης ἀναφέρουσιν.

SPON καὶ WHEELER. Voyage d'Italie de Dalmatie de Grèce et du Levant fait aux années 1675 et 1676. Lyon 1678, ἐν Τόμ. II, σελ. 275—276.

CHANDLER. Reisen in Griechenland. Leipzig 1777, σελ. 262—263.

CHATEAUBRIAND. Iteneraire. Paris 1811, τόμ. V, σ. 166.

G. B. DEPPING. La Grèce. Paris 1823. Τόμ. I, σελ. 131.

POUQUEVILLE. Voyage de la Grèce. Paris, τόμ. V, σ. 135.

J. STUART u. N. REVFTT. Die Alterthumer von Athen aus dem Englischen übersetzt. Darmstadt, 1831, τόμ. II, σ. 258—259, σημ. 36.

BUCHON. Recherches et matériaux pour servir à une histoire de la domination Française. Paris 1840. Ἐν τόμῳ I, σ. 235 καὶ 337.

BUCHON. Nouvelles recherches historiques sur la principauté Française de Morée. Paris 1845. Ἐν τῷ Α' τόμῳ, Avant-propos· généalogie de la maison de la Roche σ. 89.

BUCHON. Atlas des nouvelles recherches historiques sur la principauté française et autres baronies. Plan 25, 31 καὶ 38, n° 2.

BUCHON. La Grèce continentale et Moré. Paris 1843, σελ. 131—133 και 173—175.

BUCHON. Recherches historiques sur la principauté Française de Morée et ses hautes Baronnies. Paris 1848. 'Εν Τόμῳ Α', σελ. 473.

F. STADEMANN. Panorama von Athen. München 1841. Pl. 7, n° 11.

COUCHAUX. Choix d'églises Byzantines en Grèce. Paris 1842, σελ. 21. Pl. XVII. Vue pittoresque de la partie postérieure de l'église. Pl. XVIII. fig. 1. Croisée latérale, fig. 2, plan.

LUDOLF STEPHANI. Reise durch einige Gegenden des nördlichen Criechenlandes Leipzig 1843, σ. 81—82.

DIDRON. Manuel d'Iconographie Chrétienne Grécque et Latine. Paris 1845. introd. σ. v και σ. 425, σημ. 1.

Σ. Δ. ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ και Α. Ρ. ΡΑΓΚΑΒΗ. 'Ελληνικὴ Χρηστομάθεια τόμ. Β'. 'Εν 'Αθήναις 1851. Α'. Πλουτάρχου Θεμιστοκλῆς, σ. 13, σημ. 244.

Κ. ΠΙΤΤΑΚΗ. 'Εφημερίς 'Αρχαιολογική. 'Εν 'Αθήναις 1853, σελ. 935—936.

Α. ΡΑΓΚΑΒΗ. 'Ελληνικά. 'Εν 'Αθήναις 1853. 'Εν τῷ Α' τόμῳ, σ. 220—221.

Δ. ΣΟΥΡΜΕΛΗ. 'Αττικά ἢ περὶ δῆμων 'Αττικῆς. 'Εν 'Αθήναις, 1855, σ. 148—149.

LENOIR. Architecture Monastique. Paris 1856. Πολλαχού τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ περὶ τῆς Μονῆς Δαφνίου λόγον ποιούμενος, ἡτοι: Son Eglise dédié à la sainte Vierge en style Byzantine ἐν τόμ. Ι', σ. 259. Plan de son Monastère et de son église. I. 200. Son dôme à colonnes I. 294. Son cloître d'une disposition occidentale. II, 280.

RANGABÉ. Souvenir d'une excursion d'Athènes en Arcadie, extrait du tome V, 1re serie 1re partie des mémoires présentés par divers savants. Paris MDCCCLVII, σ. 2.

ERSCH UND GRUBER. Allgemeine Encyclopädie. 'Εν τῷ 85 τόμῳ, σ. 24, 27. 368 και 369.

BURSIAN. Geographie. Leipzig. 'Εν τόμῳ Α', σ. 326—327.

LEAKE. Topographie d'Athènes d'après le colonel Leake traduit de l'anglais par Ph. Roque. Paris 1869, σελ. 312.

ΕΠ. ΣΤΑΜΑΤΙΑΔΟΥ. Οἱ Καταλόγοι ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Ἐν Ἀθήναις 1869. Ἐν σελ. 220 καὶ 285.

FR. LENORMANT. Monographie de la Voie Sacrée. Paris 1864. Τόμ. Α', σ. 461. 477. 551. (Σημ. Ὁ Β' τόμος τῆς μονογραφίας ταύτης δὲν ἐξεδόθη.)

FR. LENORMANT. Ἐν τῇ Revue Archéologique 1874, τόμ. 24. Le Monastère de Daphni près d'Athènes sous la domination des Princes croisés. (Fragment d'une histoire de cette Abbaye.) Ἐν σελ. 232—245 καὶ 278—289.

FR. LENORMANT. Notes et croquis. D'Athènes à Eleusis. Monastère de Daphni σ. 3—6. Ἡ πραγματεία αὕτη ἀποδιδόμενην εἰς τὸν αὐτὸν εὐρεται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς ἐνταῦθα Γερμανικῆς σχολῆς.

Κ. ΠΑΠΑΡΓΗΓΟΠΟΥΔΟΥ. Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, τόμ. ε', 1874, σ. 112.

G. F. HERTZBERGER. Geschichte Griechenlands. Ἐν τῷ Β' μέρει Vom Lateinischen Kreuzzüge bis zur vollendung der osmanischen Eroberung. (1204—1470. (Gottha 1877. Ἐν σελ. 204—205.

Γ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ. Ἱστορία τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως μέχρι τοῦ ἔτους 1821. Ἀθήνησι 1877, σ. 376 καὶ 467.

BURNOUF. La ville et l'Acropole d'Athènes aux diverses époques. Paris 1877, σ. 53—54.

Ε. Α. ΡΟΪΔΟΥ. Ἡ Πάπισσα Ἰωάννα ἐκδ. γ'. Ἐν Ἀθήναις 1879, σ. 205.

E. CURTIUS und J. A. KAUPERT. Karten von Attika Erläuternder text. Heft II. von Arthur Milchhöfer. Berlin 1883, σ. 47.

K. BAEDERER. Criechenland. Leipzig 1883, ἐν σελ. 103.

Ι. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ. Ἐν τῷ περιοδικῷ τῆς Ἐδδομάδος 1874. Ἔτος Α', τόμ. Α'. Ἡ Μονὴ τοῦ Δαφνίου· τὸ φρενοκομεῖον ἐν αὐτῇ, σ. 3—5.

Γ. ΔΑΜΠΛΑΚΗ. Ὑπόμνημα πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Σ. Ὑπουργεῖον, περὶ τοῦ τρόπου τῆς διασώσεως τῶν χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων καὶ ἰδίᾳ τῆς πολιᾶς καὶ

ἐκλεοῦς Μονῆς τοῦ Δαφνίου. Ἐν τῇ Ἑβδομάδι 1884, ἀριθ. 24. 25.

Μ. Σ. ΓΡΗΓΟΡΟΠΟΥΛΟΥ. Ἡ Ἑλλάς, ἥτοι περιγραφὴ τῶν ἐπισημοτέρων πόλεων αὐτῆς. Ἐν Ἀθήναις 1887. Δαφνιον, σ. 103.

Δ. Γ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ. Δαφνί, ἐν τῷ Βυζαντινῷ Ἡμερολογίῳ Θ. Κ. Μαγκάκη τοῦ ἔτους 1888, σ. 150—124· βλέπε καὶ *Ἐφημερίδα* (φιλολογ. παράρτημα 1882, ἀριθ. 8) τὸ ῥουφίει τῶν Μπακάλιδων.

Ι. Κ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ. Ἐκθεσις τῆς κρίσεως τοῦ δραματικοῦ ἀγῶνος τῆς δ'. Ὀλυμπιάδος. Ἐν Ἀθήναις 1888, σ. 84—86.

Παρατηρήσεις

Τούτων ὅμως, οἱ μὲν ἐλλείψει ἱστορικῶν πηγῶν, οἱ δὲ ἐλλείψει εἰδικῶν τῆς χριστιανικῆς τέχνης γνώσεων, ὅλως ἡμαρτημένα ἢ ὅλως γενικά τινα καὶ ἀόριστα περὶ τῆς Μονῆς ταύτης ἡμῖν ἀναφέρουσιν.

Οὕτως ὁ Spon καὶ ὁ Wheler, οἱ τὴν 15 Φεβρουαρίου τῷ 1676 τὴν Μονὴν Δαφνίου ἐπισκεφθέντες, ἀναφέρουσιν ἡμῖν ὅτι ταύτην ἔκτισεν ἡ ὥραία Μακελλώνη¹· καὶ τίνα μὲν οἱ περιηγηταὶ οὗτοι νοοῦσιν ὥραϊαν Μακελώνην ἡμεῖς μὲν ἀγνοοῦμεν, γνωστὸν ὅμως ὅτι αὕτη ἐστὶ μυθολογικὸν πρόσωπον τοῦ 16^{ου} αἰῶνος².

Ὁ Chandler, ἀδαῆς οὐ μόνον τῆς Βυζαντιανῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ τῆς χριστιανικῆς τέχνης, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν στοιχείων τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης, τὸν γλαφυρὸν καὶ τέλειον τοῦτον τῆς χριστιανικῆς τέχνης ναὸν ὀνομάζει «ἀσχημον βαρβαρικὸν οἰκοδόμημα» «ein schlechtes barbarisches gebäude». Ἐκ τῆς νῦν δ' ἐν τῷ νάρθηκι εὐρισκομένης μαρμαρίνης ἐπιγραφῆς ὅλως ἐσφαλμένως ὑποτίθουσιν, ὅτι ὁ ναὸς οὗτος ἰδρύθη ὑπὸ τῶν Αὐτοκρατόρων Ὀνωρίου καὶ Ἀρχαδίου· ὁμολογεῖ ὅμως ὡς καὶ ὁ Chateaubriand (Itin. σ. 166) καὶ ὁ Stuart (Τόμ. Α', σελ. 259, σημ. 36), ὅτι ἡ Ἐκκλησίᾳ αὕτη γενικῶς ἐξελαμβάνετο ὡς ἡ ἀρχαιότερα τῶν ἐν τῇ Ἀττικῇ χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν (σ. 262).

Ὁ δὲ Pouqueville τοῦτο μόνον περὶ τοῦ Δαφνίου ἀπλῶς ἡμῖν ἀναφέρει, ὅτι ἐν τούτῳ ὑπάρχουσιν ὥραϊα ψηφοθετήματα (Τόμ. V, σ. 135.)

¹ Spon Τόμ. II. σ. 275. Wheler Τόμ. II. σ. 512.

² Grässe. Lehrbuch der allgemeinen Literärgesch. Dresden. Leipzig 1842. Τόμ. II Abtheilung III. 1836.

Ὁ πλείονα περὶ τῆς τέχνης τοῦ ναοῦ τούτου γράψας, ἀλλὰ καὶ ὁ πλείονα σφήλας ἐστὶν ὁ Buchon. Οὗτος οὐ μόνον τὸν νάρθηκα τοῦ ναοῦ ὡς φραγκικὴν προσθήκην, ἀποκόπτει τοῦ λοιποῦ ναοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ τοῦ ναοῦ κατόψει¹ εἰς πολλὰς ἀνακριθείας ὑποπίπτει, ὥς ὅπως ἀβασανίστως πάντες σχεδὸν οἱ μετ' αὐτὸν παραλαμβάνουσιν (ὡς ὁ Hopf, ὁ Lenormant καὶ ἄλλοι.)

Ὁ Buchon ἐξ ὧσων περὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῆς Μονῆς Δαφνίου γράφει, καὶ ἰδίᾳ περὶ τῶν ἐν τῷ ναῷ τούτῳ μουσειακῶν παραστάσεων, ἀποδείκνυται οὐ μόνον ὅτι στερεῖται τῶν εἰδικῶν τῆς χριστιανικῆς τέχνης γνώσεων, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς κοινοτάτης διακρίσεως τῶν εἰκόνων τῆς Βυζαντιακῆς ἀγιογραφίας, ὅπως ἄλλ' ἀντ' ἄλλων ἐκλαμβάνων· οὕτω, τοὺς περὶ τὸ τύμπανον τοῦ θόλου τοῦ ναοῦ ἐκκαίδεκα προφῆτας ἐκλαμβάνει ἀντὶ τῶν δώδεκα Ἀποστόλων², τὴν εἰς Ἄδου τοῦ Ἰησοῦ κἀθοδὸν ἀντὶ τῆς Ἐγέρσεως τοῦ Λαζάρου, τὴν δὲ παράστασιν τῆς Βασιφόρου ἐκλαμβάνει ἀντὶ τῆς εἰς Αἴγυπτον φυγῆς τοῦ Ἰωσήφ³.

Ὁ Γάλλος ἀρχιτέκτων Cauchaud σφάλλεται ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ αὐτοῦ κατόψει⁴, τοὺς ἐν τῷ νάρθηκι μεταγενεστέρους κίονας θεωρῶν ὡς παλαιούς, τὸν δὲ πραγματικῶς ἀρχαῖον δυτικὸν τοῖχον τοῦ νάρθηκος ἐκλαμβάνων ὡς μεταγενεστέραν ἐντεῖχισιν.

Ἐν τῷ αὐτῷ σφάλματι ἐνέπεσον καὶ πάντες οἱ περὶ τοῦ τοίχου τούτου καὶ ἐν γένει περὶ τοῦ νάρθηκος λόγον ποιησάμενοι, ὡς ὁ Buchon⁵, ὁ Lenormant⁶, ὁ Lenoir⁷, ὁ Burnouf⁸ καὶ ἄλλοι.

¹ Atlas. pl. XXXII

² La Grèce cont. σ. 175.

³ Αὐτόθι σ. 132 πρὸς τοῦ αὐτοῦ Atlas pl. XXXI. K. K. Οὕτως ὅπως ἀνακριθείς ἐστὶ καὶ ἡ ὑπ' αὐτοῦ σχεδιασθεῖσα ἀρχιτεκτονικὴ κάτοψις τοῦ παρὰ τὴν Λεβαδεῖαν ναοῦ τῆς Μονῆς τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ (ἰδὲ ταύτην ἐν τῷ ἄτλαντι αὐτοῦ pl. XXXIII), ἣν οὕτως ἐσφαλμένην ἐδημοσίευσεν καὶ ὁ κ. Κρέμος ἐν τοῖς Φωκικοῖς αὐτοῦ τόμ. Β', σ. 176. Τὴν κάτοψιν τοῦ ναοῦ τούτου ὅσα τὸ δυνατόν ἀκριβέστερον ἡμεῖς ἐσχεδιογραφήσαμεν, καὶ ταύτης ἀντίγραφον κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1877 καὶ τῷ ἐν Λειψίᾳ τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογίας ὑφ' ἡγετῆ κ. Heinrich Brockhaus ἐδώκαμεν.

⁴ pl. 18 fig. 2.

⁵ Atlas pl. XXXI.

⁶ Revue archéol. τόμ. 24, σ. 233.

⁷ Τόμ. I, 260. ⁸ σ. 53.

᾽Ωσαύτως σφάλλεται ὁ Couchaud τὰς μεταγενεστέρας ἐντειχίσεις τῶν ἀψίδων τῶν πρὸς δυσμὰς παρεκκλησιῶν (ιδεὶ ταύτας ἐν τῇ ἐν τέλει ἀρχιτεκτονικῇ κατόψει), δι' ὧν ταῦτα μετὰ τοῦ κυρίως ναοῦ ποτε συνεκινῶνουν, θεωρῶν ὡς ὁ Lenoir¹ καὶ ὁ Lenormant² ἀρχαίας, τὸ δὲ κωδωνοστάσιον τοῦ ναοῦ ἐκλαμβάνων ὡς ἔργον συγχρόνου ἡμῖν τέχνης (σ. 21), ἐνῶ τοῦτο, ὡς θέλομεν ἶδει, ἐστὶ καθαρῶς φραγκικὸν ἔργον τοῦ ἰγ' αἰῶνος.

᾽Ωσαύτως πεπλανημένον ἐστὶ τὸ συμπέρασμα τοῦ Stefani, ὅπερ στηρίζει ἐπὶ τινος γνώμης τοῦ Leake περὶ τοῦ ῥυθμοῦ τῶν ἐν Ἀσίᾳ (Συρίᾳ) Ἑκκλησιῶν, ὅτι ὁ ναὸς οὗτος πιθανῶς ᾠκοδομήθη ἐπὶ τῆς φραγκικῆς δυναστείας³, καθόσον, ὡς θέλομεν ἶδει, ὁ ναὸς οὗτος τῆς Μονῆς Δαφνίου ἐστὶ καθαρῶς προτὸν τῆς Ἑλληνικῆς χριστιανικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, καὶ κατὰ τὴν δικαίαν ἔκφρασιν τοῦ Couchaud, ἡ Ἑκκλησία αὕτη ἐστὶν «une des plus belles et surtout la plus riche de toutes les églises grecques⁴.»

᾽Ωρισμένοι δὲ εἰσιν αἱ βραδύτερον ἐπὶ τοῦ Ναοῦ ἐπενεχθεῖσαι φραγκικαὶ προσθήκαι, περὶ ὧν ἐν ἰδίῳ κεφαλαίῳ ἐροῦμεν τὰ δέοντα.

Ἀνακριβὲς ὡσαύτως ἐστὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Stefani λεγόμενον, ὅτι ὁ ναὸς οὗτός ἐστιν ᾠκοδομημένος διὰ τετραγωνικῶν λίθων μαρμαρόου (Marmorquader, σ. 81).

Ὁ Πιττάκης, ἐπὶ τῆς νῦν ἐν τῷ νάρθηκι τοῦ Ναοῦ ὑπαρχούσης ἐπιγραφῆς στηριζόμενος, καὶ ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ Chandler τὸ πρῶτον ἐξενεχθείσης ὑποθέσεως ἀφορμὴν λαμβάνων, λέγει ὅτι ὁ ναὸς οὗτος ᾠκοδομήθη τῷ 360 μ. Χ. ἔτος⁵ π. ἔ., καθ' ἣν ἐποχὴν ἐν γένει ὁ Βυζαντινὸς ῥυθμὸς ἦν ὅλως ἄγνωστος. Τὸ ἐσφαλμένον τῆς γνώμης αὐτοῦ ταύτης ἐκτενέστερον θέλομεν ἶδει ἐν τοῖς ἔμπροσθεν.

Τὴν ὅλως ἐσφαλμένην γνώμην ταύτην ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ

¹ Τόμ. Ι', σ. 260.

² Notes et croquis, σ. 4.

³ «Wenn es wahr ist, was Leake sagt, dass die asiatischen Kirchen, von denen man mit Sicherheit nachweisen kan, dass sie von den fränkischen Kreuzfahrern erbaut sind, genau denselben Stil zeigen, so wird es sehr wahrscheinlich, dass auch diese Kirche während der fränkischen Herrschaft erbaut ist» σ. 82.

⁴ σ. 21.

⁵ Ἀρχ. Ἐφημ. 1853, σ. 935—936.

Σουρμελής ἐν τῷ περὶ δῆμων βιβλίῳ αὐτοῦ¹, καὶ ὁ Γρηγορόπουλος ἐν τῇ περιγραφῇ τῶν ἐπισημοτέρων πόλεων τῆς Ἑλλάδος², ὅστις οὐδὲν ἀκριβές περὶ τῆς Μονῆς Δαφνίου ἡμῖν ἀναφέρει.

Τὰ ἐν τῇ ἐγκυκλοπαιδεΐᾳ δὲ τοῦ Ersch καὶ Gruber γραφόμενα, ὅτι ὁ ναὸς οὗτος ἀνήκων εἰς τοὺς Βενεδικτίνους μοναχοὺς, ἡγέρθη κατὰ μικτὸν σύστημα Βυζαντιακῆς καὶ Φραγκικῆς τέχνης³, ὅτι τὸ ἄγιον βῆμα τοῦ ναοῦ τούτου ὅλως ἀσυνήθως διετάχθη «*ganz un-gewöhnlich eingerichtet*» (αὐτόθι), καὶ ὅτι αἱ τρεῖς πρὸς ἀνατολὰς ὑπεράνω τοῦ εἰκονοστασίου ἀψιδές εἰσιν ὀξυκόρυφοι, ταῦτα πάντα εἰσιν ὡσαύτως ὅλως ἀνακριβῆ καὶ ἐσφαλμένα, διότι οὔτε τὸ ἄγιον βῆμα τοῦ ναοῦ τούτου ἐστὶν ἀσύνηθες ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ διατάξει τῶν χριστιανικῶν οἰκοδομημάτων τῆς ἐποχῆς ταύτης, ὡς κατωτέρω θέλομεν ἶδει, οὔτε αἱ τρεῖς πρὸς ἀνατολὰς ἄνω τοῦ εἰκονοστασίου ἀψιδές εἰσιν ὀξυκόρυφοι, οὔτε τὸ παράπαν ὁ ναὸς οὗτος ἰδρῦθη κατὰ τὸ μικτὸν τοῦτον τῆς Βυζαντιακῆς καὶ φραγκικῆς τέχνης σύστημα, ἀλλ', ὡς καὶ ἄνωτέρω εἵπομεν, οὗτός ἐστι καθαρῶς προῖον καὶ λαμπρὸν ἀριστοτέχνημα τῆς Ἑλληνικῆς Χριστιανικῆς τέχνης· ἄλλως κατὰδηλοι τίνες εἰσιν αἱ μεταγενέστεραι φραγκικαὶ προσθήκαι, ὧν καὶ ἐν τῇ ἄνωτέρῳ ἐγκυκλοπαιδεΐᾳ μνεία γίνεται⁴.

Ἰδίαν περὶ τῆς Μονῆς Δαφνίου διατριβὴν ἔγραψεν ὁ Lenormant δημοσιευθεῖσαν ἐν τῇ «*Revue archéologique*»⁵· πλὴν ἐν τῇ διατριβῇ ταύτῃ οὐδόλως οὗτος τὴν Μονὴν ἐξετάζει ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ἀρχαίας ἢ χριστιανικῆς τέχνης, ἀλλ' ὅλως ὑπὸ ἱστορικὴν ἔποψιν ὠρισμένης ἐποχῆς καὶ ὠρισμένως τῆς φραγκικῆς, καὶ ὡς ὁ ἴδιος λέγει, ἡ διατριβὴ αὐτοῦ ἐστὶν ἀπλῶς «*fragment d'une histoire de cette Abbaye*» (αὐτόθι)· πᾶν δ' ὅ τι περὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ ναοῦ τούτου ἐν τῇ πραγματείᾳ αὐτοῦ ἀναφέρει, τοῦτο πιστῶς μεταφέρει καὶ ἀντιγράφει ἐκ τοῦ συγγράμματος τοῦ Buchon «*La Grèce continentale*».

Ἄν δὲ ὁ ναὸς οὗτος περιβάλλεται λαμπρὸν διάκοσμον ψηφοθε-

¹ σ. 149.

² σ. 103.

³ Τόμ. 86, σ. 23 «*dessen*» (τοῦ μοναστηρίου δῆλον ὅτι τῶν Βενεδικτίνων) «*Kirche nach diesem Systeme gebaut ist.*» σ. 25.

⁴ αὐτόθι, σ. 25.

⁵ 1872, τόμ. 24, σ. 132—245 καὶ σ. 278—289.

τημάτων ἢ οὐ, περὶ τούτου ὁ Lenormant οὐδὲ λέξιν ἡμῖν ἀναφέρει. Πολλὰς ἀνακριθείας περὶ τῆς Μονῆς Δαφνίου εὐρίσκομεν ὡσαύτως καὶ ἐν τῇ πραγματείᾳ αὐτοῦ «Notes et croquis» ἔν τε τῇ ἀρχιτεκτονικῇ κατόψει, ταῖς ἱστορικαῖς πληροφορίαις καὶ τῇ ὀνομασίᾳ τῶν εἰκόνων, ὧν τὰ ὀνόματα, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ πάντᾳ, ἀναφέρει ἀπλῶς ἀντιγράφων τὸν προηγηθέντα αὐτοῦ Buchon¹. Ὡσαύτως ὅλως πεπλανημένη ἡ ἐν τῇ ἀνωτέρῳ πραγματείᾳ γνώμη αὐτοῦ, ὅτι ἡ Μονὴ Δαφνίου φκοδομήθη ἐπὶ τῶν φράγκων ὑπὸ τῶν Βενεδικτίνων μοναχῶν. Πᾶσαι δὲ αἱ ἐν τῇ πραγματείᾳ ταύτῃ δημοσιευόμεναι εἰκόνες εἰσὶν εἰλημμέναι ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ ἀρχιτέκτονος Couchaud καὶ τοῦ Buchon.

Τὰ ὑπὸ τοῦ Ροΐδου δὲ ἐν τῇ Παπίσση Ἰωάννα ἀναφερόμενα, περὶ τῆς δῆθεν κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα ἐπὶ δέκα ἡμέρας φιλοξενίας τῆς Ἰωάννας εἰς τὴν Μονὴν Δαφνίου (σ. 205), ἐστὶν ἀπλῆ μυθιστορία τοῦ ἀνυπάρχου προσώπου τῆς Παπίσσης Ἰωάννας.

Οἱ λοιποὶ πάντες ὅλως γενικά τινα καὶ ἀόριστα περὶ τῆς Μονῆς Δαφνίου ἀναφέρουσιν, ὅτι ἡ Μονὴ αὕτη ἡκμαζεν ἐπὶ τῶν φράγκων², ἢ ἀπλῶς ὅτι ἐν αὐτῇ ἔκειντο οἱ τάφοι τῶν Δουκῶν Ἀθηνῶν³ καὶ εἴ τι ἕτερον· οὐδεὶς δὲ τέως ἐν ἰδίῳ ἔργῳ, ὡς ἡμεῖς, τὰ περὶ τῆς ἱστορίας καὶ τέχνης τῆς πολυτίμου καὶ ἀρχαιοτάτης ταύτης Μονῆς ἐπραγματεύσατο.

Μεταβαίνομεν ἤδη εἰς τὰ περὶ τῆς ἱερᾶς ταύτης Μονῆς εἰδικὰ κεφάλαια, καὶ πρῶτον εἰς τὰ περὶ τῆς τοπογραφίας αὐτῆς.

¹ La Grèce cont. σ. 132, 175.

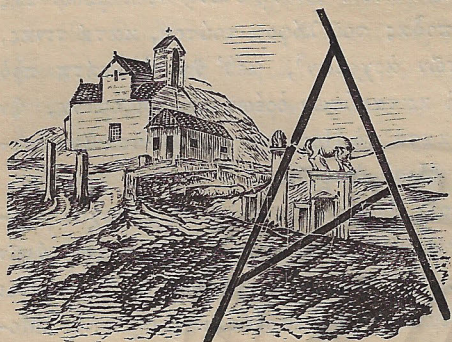
² Παπαρρηγ. Ἱστορ. τόμ. Ε', σελ. 112.

³ Hertzberger, Gesch. Griech. τόμ. II. σ. 205.

ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΟ τοῦ ἀρχαίου Κεραμει-
κοῦ, τὴν νῦν Ἀγίαν Τριάδα
καλουμένην ἀναχωροῦντες,
καὶ κατ' εὐθείαν διὰ μέσου
τοῦ βαθυσκίου καὶ καλλι-
κάρπου τῶν Ἀθηναίων ἐλαιῶ-
νος βαδίζοντες, μικρὸν μετὰ
τὸ ἔννατον στάδιον ἀφικνού-
μεθα ἐπὶ τῆς στενῆς, κατα-
φύτου καὶ ὠραίας κατὰ τὸ

Ποικίλον ὄρος διόδου, ἔνθα, εἰς ὕψος 100 μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφα-
νείας τῆς θαλάσσης¹ ἐπὶ ἐδάφους συνισταμένου ἐξ ὀριζοντείου συμ-
φύρματος διαφόρων κροκαλοπαγῶν πετρωμάτων² καὶ ἐν μέσῳ εὐω-
δεστάτου καὶ ὠραιοτάτου πευκῶνος, ὑψοῦται ἡ ἀρχαία Μονὴ τοῦ
Δαφνίου, ἥτις ὡς μάρτυς τῶν δεινῶν αὐτῆς παθημάτων μᾶλλον ἢ
ὡς λαμπρὸν χριστιανικὸν οἰκοδόμημα μέχρις ἡμῶν διεσώθη.

Ἡ Ἱερὰ Ὀδός.

Ἡ μεγάλη δὲ ὁδός, παρ' ἣ ἡ ἀρχαία αὕτη Μονὴ κεῖται, ἐστὶν ἡ

¹ Gaudry. Les animaux fossiles et géologie de l'Attique Paris 1862—1867
Atlas pl. LXXII fig. 4.

² Milchhöf. Erläut. Text. Heft II, σ. 47.

Οὐκ ἔστι δὲ ἀκριβὲς τὸ ὑπὸ τινων εἰρημένον (Leake Demen σ. 141 Burs.
Geogr. A', σ. 326), ὅτι ἡ Μονὴ αὕτη κεῖται ἐπὶ τοῦ ὑψηλοτέρου μέρους τῆς
Ἱερᾶς Ὀδοῦ, καθόσον τὸ ὑψηλότερον μέρος τῆς Ἱερᾶς Ὀδοῦ κεῖται εἰς τοὺς
πρόποδας τοῦ λόφου τοῦ Προφῆτου Ἡλιοῦ, ἔχον ὕψος 129 μέτρων ὑπεράνω τῆς
ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης (KauPERT. Karten von Attika. Bl. VI.).

Ἱερὰ Ὀδὸς τῶν ἀρχαίων, δι' ἧς μεγαλοπρεπῶς πάλαι ποτέ Ἀθήνηθεν εἰς Ἐλευσῖνα ἐξεπορεύετο ἡ ἱερὰ πομπή τῶν Ἐλευσινίων, καθ' ἣν τὸ τοῦ Ἰάκχου ἄγαλμα, υἱοῦ τῆς Δήμητρος, μυρσίναις ἐστεμμένον, ἐν ἱακχῇ πολλῇ τοῦ μεμνημένου πλήθους ἀπὸ τοῦ Κερραμεικοῦ ἐφέρετο πρὸς τὴν ἐν Ἐλευσίνι οἰκοῦσαν Μητέρα¹. Ἐπὶ τῆς πρώτης δὲ στενῆς διόδου τῆς ὁδοῦ ταύτης, δεξιᾷ τῷ εἰς Ἐλευσῖνα πορευομένῳ, ὑψοῦται ὁ ὠραῖος καὶ λίαν ἱεροκρινὲς ὀξυκόρυφος λόφος τοῦ Προφήτου Ἡλίου, ἔχων ὕψος 189,9 μέτρων², ἐφ' οὗ κεῖται μικρὸν τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ ναίδιον. Ἐν τῇ στενῇ δὲ παρόδῳ τῆς ὁδοῦ ταύτης, ὑπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου τούτου, κατὰ τινὰς, ἔκειτο ἡ μυστικὴ εἴσοδος τῶν ἀρχαίων³, μεθ' ἣν εὐρυτάτῃ πρὸ ἡμῶν ἀνοίγεται πεδιάς ὑπὸ καταφύτων ὁρέων περιοριζομένη, ἣν πρὸς δυσμὰς κλείει ἐτέρω, ἡ κατὰ τὸ Ποικίλον τοῦ Παυσανίου στενὴ πάροδος, ἐφ' ἧς κεῖται ἡ Μονὴ Δαφνίου.

Τίνα δὲ πάλαι ποτε ἐπὶ τῆς Ἱερᾶς ταύτης Ὀδοῦ ὑπῆρχον μνημεῖα μανθάνομεν ἐκ τοῦ Παυσανίου, ὅστις οὕτως περιγράφει ἡμῖν ταῦτα λέγων· «Ἰοῦσι δὲ ἐπ' Ἐλευσῖνα ἐξ Ἀθηνῶν, ἣν Ἀθηναῖοι καλοῦσιν ὁδὸν ἱερὰν, Ἀνθεμοκρίτου πεποιήται μνημα.... Μολοττοῦ τε τάφος.... πλησίον δὲ πεποιήται Κηφισοδώρου μνημα.... μετὰ δὲ τοῦτο τέθαπται μὲν Ἡλιοδῶρος Ἀλῆς.. τέθαπται δὲ Θεμιστοκλῆς Πολιάρχου τρίτος ἀπόγονος Θεμιστοκλέους τοῦ Ἐσέξη καὶ Μήδοις ἐναντία ναυμαχῆσαντος.... προελθοῦσι δὲ ὀλίγον Λακίου τέμενός ἐστι ἥρωος καὶ δῆμος, ἐν Λακιάδᾳ ὀνομάζουσιν ἀπὸ τούτου, καὶ Νικοκλέους Ταραντίνου ἐστὶ μνημα, ὃς ἐπὶ μέγιστον δόξης κιθαρῳδῶν ἀπάντων ἦλθεν· ἐστὶ δὲ καὶ Ζεφύρου τε βωμός καὶ Δήμητρος ἱερὸν καὶ τῆς παιδός, σὺν δὲ σφισιν Ἀθηναῖ καὶ Ποσειδῶν ἔχουσι τιμὰς. Ἐν τούτῳ τῷ χωρίῳ Φύταλόν φασι οἶκον Δήμητρα δέξασθαι, καὶ τὴν θεὸν ἀντὶ τούτων δοῦναί οἱ τὸ φυτὸν τῆς συκῆς· μαρτυρεῖ δέ μοι τῷ λόγῳ τὸ ἐπίγραμμα τὸ ἐπὶ τῷ Φυτάλῳ τάφῳ·

¹ F. Creuzers Symbolik u. Myth. Leipz. 1822, σ. 853—57.

² Kaupert. Karten v. Attika Bl. VI.

³ Lenorm. Notes et Croquis· κατ' ἄλλους, αὕτη κεῖται ἐν τῷ στενῷ τῆς Μονῆς Δαφνίου, καὶ κατ' ἄλλους ἐπὶ τῆς γεφύρας τοῦ Κηφισσοῦ, ἐνθα ἐγίνοντο οἱ γεφυρισμοὶ τῶν Ἐλευσινίων. Lenorm. La voie sacrée, σ. 442.

ἐνδ' ἄν' ἤρωσ Φυτάλος ποτε δέξατο σεμνήν
 Δήμητραν, ὅτε πρῶτον ὀπώρας καρπὸν ἔφηνεν,
 ἦν ἱερὰν συκῇν θνητῶν γένος ἐξονομάζει·
 ἐξ οὗ δὴ τιμὰς Φυτάλου γένος ἔσχεν ἀγήρωσ.

Πρὶν δὲ ἢ διαβῆναι τὸν Κηφισόν, Θεοδώρου μνημὰ ἐστὶ τραγῳδίαν ὑποκριναμένου τῶν καθ' αὐτὸν ἄριστα. ἀγάλματα δὲ ἐπὶ τῷ ποταμῷ Μνησιμάχης. τὸ δὲ ἕτερον ἀνάθημα κειρομένου οἱ τὴν κόμην τοῦ παιδὸς ἐπὶ τῷ Κηφισῷ. . . διαβάσαι δὲ τὸν Κηφισὸν βωμός ἐστιν ἀρχαῖος Μειλιχίου Διός τάφος δὲ ἐστὶ μὲν αὐτόθι Θεοδέκτου τοῦ Φασηλίτου, ἐστὶ δὲ Μνησιθεοῦ ᾠκοδόμηται δὲ κατὰ τὴν ὁδὸν ναὸς οὐ μέγας, καλούμενος Κυαμίτου μνημάτων δὲ ἂ μάλιστα ἐς μέγεθος καὶ κόσμον ἦκει, τὸ μὲν ἀνδρός ἐστὶ Ῥοδίου, μετοικίσαντος ἐς Ἀθήνας, τὸ δὲ Ἀρπαλὸς Μακεδῶν ἐποίησεν, ὃς Ἀλέξανδρον ἀποδράς, ἐκ τῆς Ἀσίας διέβη ναυσὶν εἰς τὴν Εὐρώπην, ἀφικόμενος δὲ παρ' Ἀθηναίοις ὑπ' αὐτῶν συνελήφθη, διαφθείρας δὲ χρήμασιν ἄλλους τε καὶ τοὺς Ἀλεξάνδρου φίλους ἀπέδρα, πρότερον δὲ ἔτι Πυθιονίκην ἔγημε, γένος μὲν οὐκ οἶδα ὁπόθεν, ἐταιριοῦσαν δὲ ἔν τε Ἀθήναις καὶ ἐν Κορίνθῳ· ταύτης ἐς τοσοῦτον ἔρωτος προῆλθεν, ὥς καὶ μνημα ἀποθανούσης ποιῆσαι πάντων, ὅποσα Ἑλλησὶν ἐστὶν ἀρχαῖα, θεὰς μάλιστα ἄξιον.¹»

Καὶ ὅμως, πλὴν τῆς ἱστορικῆς ἀναμνήσεως ταύτης, οὐδὲν σημεῖον ἀπὸ τῆς ἀρχαίας ταύτης μεγαλοπρεπειᾶς ἐπὶ τῆς Ἱερᾶς Ὀδοῦ περιεσώθη, ἢ μόνη αὕτη, ὥς λευκὴ τις ταινία, ὀφιοειδῶς τὸ πεδίον καὶ τὰ πρὸς δυσμὰς τῶν Ἀθηνῶν ὄρη διασχίζουσα.

Τῷ ἀπὸ τῆς Ἱερᾶς Ὀδοῦ δὲ εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν κατερχομένῳ, τοσοῦτον μεγαλοπρεπῶς ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν, ἡ Ἀκρόπολις καὶ ὁ γηραιὸς Ὑμηττὸς ἀποκαλύπτεται, ὥστε πάνυ δικαίως ὁ Chateaubriand ἐν τῷ Ὀδοιπορικῷ αὐτοῦ «Mon étoile», λέγει, »m'avait amené par le véritable chemin, pour voir Athènes dans toute sa gloire³.»

Τὴν αὐτὴν δὲ ἀνέκφραστον ἐκπληξιν ἠσθάχθη καὶ ὁ ἀοιδίμος

¹ Πaus. Ἀττικὰ κεφ. λς'—λζ'. Περὶ τῆς θέσεως τούτων ἰδὲ Lenormant. La voie sacrée. Milchhöfer. Die Karten von Attika. Erläut. Text Heft. II, σ. 15 V. «Die Strasse nach Eleusis.» Stademann. Panorama von Athen. pl. 7.

² Itinéraire de Paris à Jerusalem τόμ. Α', σ. 120 τῆς ἐκδόσεως Œuvres complètes 1836.

τῆς Ἑλλάδος Βασιλεὺς Ὁθων, ὅτε, ἐκ Ναυπλίου ἐρχόμενος περὶ τὴν Δύσιν τοῦ Ἡλίου ἀπὸ τῆς ὁδοῦ ταύτης, εἶδε τὸ πρῶτον τὴν Πόλιν, ἐφ' ἧς μετὰ τὴν Βασιλείαν τοῦ Κόδρου, μετὰ τοσαύτας φρικαλέας περιπετείας καὶ τοσοῦτων αἰῶνων δουλείαν, ἡ Θεία Πρόνοια προσ-εκάλει Αὐτὸν ὅπως βασιλεύσῃ¹.

¹ «Die Ziffer 6», λέγει ἐν τῷ τοπογραφικῷ αὐτοῦ πινάκι ὁ Stademann, «bezeichnet zugleich die Stelle, auf welcher man, von Eleusis kommend, zuerst Athen erblickt, und hier war es, wo im Jahre 1833, als König Otto in Begleitung Seines erlauchten Bruders, des Kronprinzen von Bayern und des Oheims, des Herzogs Eduard von Sachsen Altenburg, von Nauplia her, zum Erstenmale Athen besuchte, von einer Demogeronten-Deputation festlich empfangen wurde, und dann an einem Abend, wie man ihn nur dort erleben kann, der auf violet' nem Hymettos-Grund goldglänzenden Akropolis entgegenritt, ein Anblick, so zauberartig wirkend, dass das königliche Brüderpaar, auf den Pferden sich umschlungen haltend, tief in ihm versunken war». Blatt. N° 6.

Ὁ δὲ Lenormant περὶ τῆς ἀπὸ τῆς Ἱερᾶς Ὀδοῦ λαμπρᾶς καὶ ποιητικῆς θεας τῶν Ἀθηναίων λέγει· «Je n'oublierai jamais, pour ma part, le spectacle qui pendant plusieurs mois m'attendait chaque soir lorsque, rentrant à Athènes après avoir passé la journée à surveiller la marche de mes fouilles à Éleusis, je tournais la hauteur de St.-Élie et que tout à coup s'ouvrait devant moi la perspective de la Cécropie, que cette hauteur m'avait cachée jusqu'alors. C'était l'heure, incomparable dans l'Attique, où le soleil, au moment de disparaître derrière l'horizon, s'allume d'un éclat plus brillant encore qu'au milieu de sa course. L'antique Hélios regnait dans toute sa splendeur, selon la belle et poétique expression des modernes Hellènes (ὁ ἥλιος βασιλεύει pour dire qu'il va se coucher.)... toute agitation était suspendue dans la nature ... Les bruits confus de la ville arrivaient à peine jusqu'à mon oreille, réduits à un simple murmure, et le silence universel des campagnes n'était interrompu que par le cri mélancolique des petites chouettes de Minerve, qui commençaient à sortir du creux des rochers et, perchées sur les poteaux du télégraphe électrique, regardaient passer le voyageur avec leur gros yeux étonnés.

Quelle heure et quel lieu aurait-on pu trouver plus propices à la rêverie? Où rencontrer ailleurs autant de grands noms et de grands souvenirs accumulés dans un aussi étroit espace? ... je me représentais aussi le jour où un pèlerin au visage austère, enveloppé du manteau des philosophes, simple dans sa mise et dans son maintien, débarquait à la plage de Phalère et venait sur l'Aréopage prêcher aux Athéniens le Dieu inconnu, mort sur la croix pour le salut de tous les hommes.» (La voie sacrée σ. 456—458.)

S. Kuntzianus ~~Handl.~~ var. ~~montezumae~~
1042-1055. ~~pl. XL. no.~~
Montezuma, 11/12. 0 pl. XL no. 1244.

no. 1244.

1. Dr Baeyer II. Kuntzianus (926-1025).
d. Amecoma 11/12. 58.
pl. xxxvi. no. 968

6 totes nar Navar ...

1. ar Kurzavir II. ... Bajir II (948-959)
Montagu. sy. 17. pl. XL. no. 1230.

2. ar Numbor ... Bajir II. (963-969)
Montagu. sy. 170. pl. XL. no. 1231.

2. ar Numbor ... Bajir II

3. ar Numbor ... (964-969.)
Montagu. sy. 17. pl. XL. no. 1232.

4. ar ... Bajir II, Kurzavir XI.
(976-1025).
Montagu. sy. 17. pl. XL no. 1234. 1235.
1236, 1237.

✓

Αὐτοκρατορες Εἰσβολή Τύπος
Βουλγαρῶν Παντοκρατορ

Κωνσταντῖνος Β'	ὄχι	ὄχι
Κωνσταντῖνος Δ'	ναί	ὄχι
Βασίλειος Β' οὐρανός	ναί	ναί
Λεόντιος Β'	ὄχι	ὄχι
Τιβέριος Β' Ἀντιμαχος	ὄχι	ὄχι
Ἀρτέμιος Ἀναστασιος Β'	ὄχι	ὄχι
Θεόδωρος Β' Ἀδραμυτζῆς	ὄχι	ὄχι
Νέαν 3ος Ὀσκαρος	ὄχι	ὄχι
Κωνσταντῖνος Ε' Κοσμάριμος	ναί	ὄχι
Λεὼν IV.	ναί	ὄχι
Φεῶντος ὁ Κανταρῖνος	ναί	ὄχι
Κωνσταντῖνος Δεκάτιος	ναί	ὄχι
Μιχαὴλ Παπαρῖνος	ναί	ναί
Δανὴ Δομῆτος	ναί	ὄχι
Μιχαὴλ Ε'	ὄχι	ὄχι
Θεόδωρος	ὄχι	ὄχι
Μιχαὴλ Σ'	ναί	ναί
Βασίλειος Ι'	ὄχι	ὄχι

Sebastien II	οὐκ	4
"	"	9
"	"	20
"	"	27 2
"	"	27
"	"	37
"	"	40
"	"	43
"	"	54
"	"	63
"	"	66
"	"	73
"	"	77
"	"	81
"	"	88
"	"	98

Αδελφ.	Εποχή Βυζαντιν.	Χρονολογία.	Σελ. πρ.
Λεων. VI. 886. Επικρ.	οχι	οχι	
Κωνσταντίνος Β' 913-915 μετ. 915. Επικρ.	οχι	οχι	σ. 119.
Ρωμανός II. 959.	οχι	οχι	σ. 121.
Βασίλειος II. 975-979.	οχι	#	
Νικηφόρος 963.	οχι	οχι	σ. 126.
Στορέας 964.	οχι	οχι	σ. 140.
Βασίλειος Β' 975-1025	οχι	οχι	σ. 144.
Κωνσταντίνος ΙΑ' 976-1025	οχι	οχι	σ. 149.
Κωνσταντίνος ΙΑ' 1028-1034 1032	οχι	οχι	σ. 151.
Μιχαήλ Δ. 1034-1041	οχι	οχι	σ. 153.
Κωνσταντίνος Μορομύχης 1042-1043	οχι	οχι	σ. 156.
Ιωάννης Κομνηνός 1057-1068	οχι	οχι	σ. 163.
Κωνσταντίνος ΙΒ' 1068-1070	οχι	οχι	σ. 164.
Ρωμανός Δ. 1068-1070	οχι	οχι	σ. 170.
Μιχαήλ Η' 1078-1081	οχι	οχι	σ. 173.
Μηνάσιος ο' Βουλγαρίας 1078-1081	οχι	οχι	σ. 175.

20.

33

128-99

15. General
Pagan

1000

2. 1000 87

1

ab. II 5.20.

707 5. 1000

1.

1000

1000 1000

Πορτοκίτης εἰκὼν τοῦ Παντοκράτορος
 ἐν ἑκστῇ Δαβὶδ, ὡς οὗτος ἔσφρηξε πρὸ
 τῆς ἑορταστικῆς, καὶ πρὸ τοῦ σιγῆσαι
 τῆς 10. Ιανουαρίου 1889.

Τὸ Πύθιον.

Ἐπὶ τῆς θέσεως δὲ ταύτης, ἐφ' ἧς νῦν ἡ Μονὴ Δαφνίου ἐστί, τὸ πάλαι ἔκειτο τὸ Πύθιον, κομψὸς Ἰωνικοῦ ῥυθμοῦ ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος¹.

Κατὰ τὸν Παυσανίαν δὲ ὁ ναὸς οὗτος ἰδρύθη ἐνταῦθα ἐξ αἰτίας τοιαύτης. «Οἱ Χαλκῖνος καὶ Δαῖτος ἀπόγονοι Κεφαλίου, πλεύσαντες εἰς Δελφούς, ἤτουν τὸν Θεὸν καθοδὸν εἰς Ἀθήνας, ὁ δὲ σφίσι κελεύει θῆσαι πρῶτον Ἀπόλλωνι ἐνταῦθα τῆς Ἀττικῆς, ἔνθα ἂν ἴδωσιν ἐπὶ τῆς γῆς τριήρη θέουσαν, γενομένοις δ' αὐτοῖς **κατὰ τὸ Ποικίλον ὄρος**, δράκων ἐφάνη σπουδῇ κατὰ τὸν φωλεὸν ἰών, καὶ Ἀπόλλωνι τε θύουσιν ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ...²»

Ὁ Lenormant ἐκ τοῦ δράκοντος τούτου, ὃν ἀναφέρει ὁ Παυσανίας ὀρμώμενος, φρονεῖ ὅτι ὁ ἐν τῇ θέσει ταύτῃ λατρευόμενος Ἀπόλλων ἦν ὁ Δελφίνιος Ἀπόλλων. «Le serpent, dans lequel les descendants de Céphale reconnaissent la trirème indiquée par l'oracle, caractérise aussi comme Delphinien l'Apollon du Corydallus³. Οὕτω Δελφίνιον Ἀπόλλωνα ὀνομάζει τοῦτον καὶ ὁ Burnouf⁴.

Οὐχ ἤττον ἐκ τοῦ Παυσανίου ἢ ἐξ ἄλλων ἀρχαίων συγγραφέων οὐδὲν θετικὸν καὶ ὠρισμένον περὶ τούτου γινώσκωμεν.

Ἐν τοῖς παλαιάτοις δὲ τοῖς πρὸ Θησεῶς χρόνοις (Ῥαγκ. Ἑλλην. τόμ. Α', σ. 219), ὅτε ἡ Ἐλευσίς ἀνῆκεν τῇ Μεγαρίδι, ὁ ναὸς οὗτος καθώριζε τὰ δυτικὰ ὅρια τῆς Ἀττικῆς⁵. μετὰ ταῦτα δὲ ὅτε ἡ Ἐλευσίς ἠνώθη μετὰ τῆς Ἀττικῆς, ὁ ναὸς οὗτος ἐχρησίμευεν ὡς ἱερὸς σταθμὸς τῆς ἐξ Ἀθηνῶν διὰ τῆς Ἱερᾶς Ὀδοῦ εἰς Ἐλευσίνα πο-

¹ Στράβ. βιβλ. Θ', κεφ. α', 7, Πaus. Ἀττ. λζ'. Ῥαγκ. Ἑλλ. τόμ. Α', σ. 220. Milchhöf. erläut. text. Hef II, σ. 47. Σουρμ. Ἀττ. σ. 149. Chateaubr. Itin. τόμ. Α', σ. 166. Bursian Geogr. τόμ. Α', σ. 326. Stadem. Panorama von Athen. Pl. 7 N° 11. Depping. Le Grèce τόμ. Α', σ. 131. Lenormant. La voie sacrée σ. 480, 551.

² Paus. Ἀττικ. κεφ. λζ'.

³ La voie sacrée, σ. 518, 551.

⁴ La ville et l'Acropole d'Athènes σ. 54.

⁵ Στράβ. Β'. 9. Σχολ. Ἀριστ. Λυσίστρ. 58. Burs. Geog. τόμ. Α', σ. 326. Ῥαγκ. Ἑλλ. τόμ. Α', σ. 219.

ρευομένης ἱερᾶς πομπῆς τῶν Ἑλευσινίων¹, διὰ τοῦτο βραδύτερον παρὰ τῷ Ἀπόλλωνι καὶ ἀγάλματα Δήμητρος Κόρης καὶ Ἀθηνᾶς ἰδρύθησαν².

Τοῦ ἀρχαίου ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος περιεσώθησαν ὀλίγα τινὰ μέγιστα ἡμῶν ἐν τῇ Μονῇ Δαφνίου λείψανα, ὧν τὰ ἀξιολογώτερά εἰσι τετραγωνικοὶ ὀγκόλιθοι ἀκτίτου λίθου, περισωθέντες ἐν τῷ νάρθηκι τοῦ ναοῦ, ἐν τῷ ἐξωτερικῷ φραγκικῷ τείχει καὶ πολλαχοῦ τῆς περιούχης τοῦ ναοῦ³ περιεσώθησαν ὡσαύτως ἀρχαῖά τινα καὶ Ῥωμαϊκὰ μετὰ φυλλωμάτων κεκοσμημένα κιονόκρανα, βάσεις καὶ κίονες, πρὸ παντὸς δὲ ἐν τῇ μεσημβρινῇ πλευρᾷ τῆς φραγκικῆς προσθήκης ἐντετειχισμένους περιεσώθη ἀρίστης ἀρχαίας τέχνης ἰωνικὸς κίων, ὃς ἀτυχῶς ἐσχάτως ἐκ τῆς ἀπεριγράπτου ἀβελτηρίας καὶ ἀδιαφορίας τῶν νῦν περὶ τῶν ἀρχαιοτήτων ἀρμοδίων καὶ οὗτος κατημαυρώθη ὑπὸ καπνοῦ ἀναθρώσκοντος ἐξ ἐστίας, ἀκριβῶς κάτωθεν τοῦ κίονος τούτου κειμένης⁴.

¹ Burs. Geogr. τόμ. Α', σ. 326. Stademan Panor. von Athen. pl. 7. Lenormant. La voie sacrée σ. 479—80. πρβλ. καὶ Πλουτάρχου Ἀλκιβ. 34. «Θυσίαι καὶ χορεῖαι καὶ πολλὰ τῶν δρωμένων καθ' ὁδὸν θεῶν, ὅταν ἐξελεύωσι τὸν Ἰαχρον.»

² «Ἔστι δὲ ἱερόν, ἐν ᾧ κεῖται Δήμητρος καὶ Παιδὸς ἀγάλματα καὶ Ἀθηνᾶς τε καὶ Ἀπόλλωνος». Πaus. Ἀττ. κ.φ. λζ'. Στράβ. Β', 9. Burs Geogr. τόμ. Α', σ. 326. Karten von Attika. erläutend. text. Heft II. von Milchhöfer σ. 47. Stadem. Panorama vor Athen. pl. 7, N° 11. Lenormant. La voie sacrée, σ. 479. Λεπτομερέστερον περὶ τῆς λατρείας τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν τῇ θέσει ταύτῃ, ὡς καὶ περὶ τῆς Τριαδικῆς συνενώσεως θεοτήτων παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ἰδὲ Lenormant la voie sacrée, chapitre VIII. Le culte d'Apollon dans le Corydallus, σ. 478—551.

³ Περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ λίθου τούτου ἰδὲ τὴν λόγου ἀξίαν πραγματείαν τοῦ Εὐστρατιάδου ἐν τῇ Ἀρχ. Ἐφημερίδι περίοδ. Β', τεύχος ιε', 1878, σ. 401—402. Die Karten von Attika, erläutend text. von Milchhöfer Heft I. VI. Akte. σ. 55.

⁴ Τρεῖς δὲ ἐτέρους τοιοῦτους κίονας, οὓς τῷ 1801 εἶδεν ἐν Δαφνίῳ ὁ Dodwell (Travels II, σ. 199. Milchhöf. Heft. II, σ. 47), ἀπὸ τοῦ ναοῦ τούτου συλῆσας ὁ λόρδος Ἑλγιν, μετένεγκεν εἰς Ἀγγλίαν (Pouquev. La Grèce τόμ. V, σ. 122—135 Ἀρχ. Ἐφημ. 1853, σ. 935. Buchon. La Grèce cont. σ. 132. Depping. La Grèce τόμ. I, σ. 131. Stuart σ. 259), ἐνθα νῦν ἐν τῷ ἐκεῖσε Βρεττανικῷ Μουσείῳ εὐρίσκονται (Milchhöf. erläut. text. Heft II σ. 47. Stuart. σ. 259). κατὰ τὸν Milchhöfer ὁμοίως οὗτοί εἰσι Ῥωμαϊκῆς τέχνης (αὐτόθι).

Ὁ Αἰγάλεως, ὁ Κορυδαλλός, τὸ Ποικίλον.

Τρία κυρίως ὀνόματα διέσωσαν ἡμῖν οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, ἀνήκοντα εἰς τὴν πρὸς Δυσμᾶς τῶν Ἀθηνῶν σειρὰν τῶν ὀρέων, τὰ φυσικῶς διαχωρίζοντα τὸ ἀρχαῖον βασιλεῖον τοῦ Εὐμόλπου ἀπὸ τοῦ ἀρχαῖκου βασιλείου τοῦ Ἑρεχθέως, καὶ τὸ Ἀθηναϊκὸν Πεδίον τοῦ Θριασίου πεδίου καὶ τῶν Ρειτῶν. Τὰ ὀνόματα δὲ ταῦτά εἰσι, Αἰγάλεως¹, Κορυδαλλός², καὶ Ποικίλον³. Μεγάλῃ δὲ μεταξὺ τῶν ἀρχαιολόγων καὶ ἰδίως τῶν ἀρχαιολογούντων τοπογράφων τῆς Ἀττικῆς ὑπάρχει διαφωνία περὶ τῆς θέσεως τῶν ὀρέων τούτων.

Οἱ μὲν πᾶσαν τὴν σειρὰν ταύτην τῶν ὀρέων, τὴν ἀπὸ τῶν ὑπωρείων τῆς Πάρνηθος μέχρι Πειραιῶς ἐκτεινομένην, καλοῦσι Αἰγάλεων, οἱ δὲ Κορυδαλλόν· ἕτεροι Αἰγάλεω καλοῦσι τὰ πρὸς μεσημβρίαν ὄρη, ἥτοι τὴν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ Δαφνίου μέχρι τοῦ Πειραιῶς σειρὰν τῶν ὀρέων, τοῦναντίον ἕτεροι τὴν σειρὰν ταύτην καλοῦσι Κορυδαλλόν, τὴν δὲ ἀρκτικὴν πλευρὰν καλοῦσιν Αἰγάλεω. Ὡσαύτως μεγάλη διαφωνία ὑπάρχει περὶ τῆς θέσεως τοῦ Ποικίλου ὄρους, ὅπερ ἐκ τῶν ἀρχαίων ὁ Πausanias μόνος (Ἀττ. λζ', 4) ἀναφέρει.

Τὰ διάφορα δὲ συστήματα, εἰς 2 κατὰτάττουσι τὰ ὄρη ταῦτα οἱ περὶ τὴν ἀρχαίαν τοπογραφίαν καὶ Ἀρχαιολογίαν τῆς Ἀττικῆς ἀσχολούμενοί εἰσι τὰ ἑξῆς·

1. Gell ⁴ :	Αἰγάλεως.	Κορυδαλλός.	Ἰκάριος.
	ΠΟΙΚΙΛΟΝ		
2. Kruse ⁵ :	Αἰγάλεως.	Κορυδαλλός.	Ἰκάριος.
	Α Ι Γ Α Λ Ε Ω Σ		
3. Leake ⁶ :	Κορυδαλλός.	Ποικίλον.	

¹ Αἰγάλεως. Ἡρόδ. Η', 90. Αἰγάλεων Θουκ. Β', 19. Αἰγάλεος Σχολ. Δημοσθένους κατὰ Τιμοκράτους, σ. 741. Aegialeus. Plin. Hist. Nat. IV, 7, 11, Solin. VII, 18. Aegaleos. Stat. Thebaïd. XII, 620. Ἐγκάλεον Tzetz. Chiliad. I. 978.

² Στράβ. Θ', σ. 395—99. Θεόφρ. παρ. Ἀθην. Θ', σ. 390.

³ Ἀττ. λζ', 4.

⁴ Unedited antiquities of Attica pl. I.

⁵ Hellas τόμ. II, σ. 13 x. ε.

⁶ Demi of Attica ἐκδ. β', σ. 2 καὶ ἐξ.

4. Preller¹ ^{και}
Grotefend²

ΠΟΙΚΙΛΟΝ

Αἰγάλεως		Κορυδαλλός.		Ἰκάριος.
----------	--	-------------	--	----------

5. Preller
ἕτερον σύστημα³ ^{και}
Forbiger⁴:

Α	Ι	Γ	Α	Λ	Ε	Ω	Σ
Κορυδαλλός.				Ποικίλον.			

6. Ross⁵:

Αἰγάλεως.				Κορυδαλλός.			
-----------	--	--	--	-------------	--	--	--

7. Carte⁶:

Κορυδαλλός.		Αἰγάλεως.		Ἰκάριος.
-------------	--	-----------	--	----------

8. Kiepert⁷:

	Α	Ι	Γ	Α	Λ	Ε	Ω	Σ	
Αἰγάλεως.				Κορυδαλλός.					Ποικίλον.

9. Kiepert:
ἕτερον σύστημα⁸

Αἰγάλεως.		Κορυδαλλός.		Ποικίλον.
-----------	--	-------------	--	-----------

10. Kiepert:
τρίτον σύστημα¹⁰

Α	Ι	Γ	Α	Λ	Ε	Ω	Σ ⁹
---	---	---	---	---	---	---	----------------

11. Hanriot¹¹:

Κ	Ο	Ρ	Υ	Δ	Α	Λ	Λ	Ο	Σ
Αἰγάλεως.					Ποικίλον.				

¹ Über die Lage der Attischen Berge Aegaleus, Corydallus, Poecilus u. Ikarius, ἐν τῷ ὑπὸ Zimmermann Zeitschrift für Alterthumwissenschaft 1836 n° 77 καὶ 78.

² Article Attica ἐν τῇ Real Encyclopaedie ὑπὸ Pauly.

³ De via sacra disp. II, σ. 6.

⁴ Handbuch der alten Geographie. τόμ. III σ. 928.

⁵ Demeu. σ. 79.

⁶ Carte de la Grèce redigée et gravée au dépôt de la guerre d'après la triangulation et les levés exécutés par les officiers du corps d'État-Major. Paris, 1852.

⁷ Atlas von Hellas pl. IX. Umgebung von Athenai.

⁸ Neuer Atlas von Hellas 1872 pl. VI. Umgebungen von Athenai

⁹ Αὐτόθι. ¹⁰ Αὐτόθι 4, pl. V.

¹¹ Recherches sur les dèmes σ. 38—44.

	Α	Ι	Γ	Α	Λ	Ε	Ω	Σ
12. Stademann ¹	Κορυδαλλός;			Ποικίλον;			Ἰκάριος;	
νῦν }	Δαφνίου			(νῦν ὄρος				
ὄρος }	Σκαραμαγκᾶ;			Στεφάνι;)				

	Α	Ι	Γ	Α	Λ	Ε	Ω	Σ
13. Bursian ² :	Κορυδαλλός.			Ποικίλον.				

	Κ	Ο	Ρ	Υ	Δ	Α	Λ	Λ	Ο	Σ
14. Lenormant ³ :	Αἰγάλεως					Ποικίλον.				

15. Παγκαβῆς ⁴ :	Αἰγάλεως.			Κορυδαλλός.			Ποικίλον.		
				(νῦν Σκαρα- μαγκᾶ ⁵)			(νῦν βουνόν Δαφνίου ⁶)		

16. Σουρμελῆς ⁷ :			
πρὸς Ἀνατ.	Ἰκάριον	Ποικίλον	Ἀνατολ. Κορυδαλ-
(νῦν Κανιάρων	(νῦν Δαφνίων ⁹)	πλευρᾶ,	λός.
πρὸς Δυσμ.	Ἡράκλειον	Δυτικῇ	Αἰγάλεως ¹⁰
(νῦν Σκαραμαγκᾶς ⁸)			

	Α	Ι	Γ	Α	Λ	Ε	Ω	Σ	
	Κ	Ο	Ρ	Υ	Δ	Α	Λ	Λ	Σ ¹²
17. Milchhöfer ¹¹ :	Κορυδαλλός¹³. Ποικίλον¹⁴.								

- ¹ Panorama von Athen, Atlas. Athènes et ses environs.
² Geographie von Griechenland. Τόμ. I, σ. 253.
³ La voie sacrée σ. 445, πρὸς. καὶ τὸν ἐν τέλει τοπογραφικὸν αὐτοῦ χάρτην.
⁴ Ἑλλην. τόμ. Α', σ. 161.
⁵ αὐτόθι. σ. 162.
⁶ αὐτόθι.
⁷ Ἀττικὰ ἔκδ. α', σ. 142.
⁸ αὐτόθι. σ. 143.
⁹ αὐτόθι. σ. 148—9.
¹⁰ αὐτόθι. 142—3.
¹¹ Karten von Attika, Erläutend. text. Heft. II. σ. 11. 48.
¹² αὐτόθι. σ. 46.
¹³ αὐτόθι. σ. 11.
¹⁴ αὐτόθι. σελ. 46.

18. Baedeker¹:

ὅρη }	τοῦ Σκαρμαγαγκᾶ		Ποικίλον.
	καὶ		
	τοῦ Δαφνίου		

19. Καθ' ἡμέρας: $\overline{\text{Α} \quad \text{Ι} \quad \text{Γ} \quad \text{Α} \quad \text{Λ} \quad \text{Ε} \quad \text{Ω} \quad \Sigma^2}$
 Κορυδαλλός³ | ⁴ | (νῦν Στεφανόβουνο)⁵ | Ζαχαρίτσα⁶
 Ποικίλον⁷.

νῦν πρὸς Ἀνατ.	Κάνιαρον ⁸ .
τὸ μέσον βουνὸν	Δαφνίου ⁹ .
τὸ πρὸς Δυσμ. βουνὸν	Σκαρμαγαγκᾶ ¹⁰ .

Ὅτι δὲ ἅπασα ἡ πρὸς Δυσμᾶς τῶν Ἀθηνῶν σειρὰ τῶν ὁρέων τούτων ἐκαλεῖτο **Αἰγάλεως**, ἀποδείκνυται ἐκ τοῦ Θουκυδίδου, ὅστις, ὁμιλῶν περὶ τῆς ἐκ τοῦ Θριασίου πεδίου εἰς Ἀχαρνὰς εἰσβολῆς τοῦ Ἀρχιδάμου (431 π. Χ.), λέγει: «καὶ καθεζόμενοι ἔτεμνον πρῶτον μὲν Ἐλευσίνα καὶ τὸ Θριάσιον πεδίον, καὶ τροπὴν τινα τῶν Ἀθηναίων ἱππέων περὶ τοὺς Ρεῖτους καλουμένους ἐποιήσαντο· ἔπειτα προῦχώρου ἐν δεξιᾷ ἔχοντες τὸ **Αἰγάλεων** ὄρος διὰ Κρωπειᾶς, ἕως ἀφίκοντο εἰς Ἀχαρνὰς» (Β', 19.)

Ὁ στρατὸς δ' οὗτος τοῦ Ἀρχιδάμου ἡμεῖς φρονοῦμεν ὅτι διήλασεν ὑπὸ τᾶς ὑπωρείας τῆς Πάρνηθος, ἐκ τῆς τοποθεσίας τῆς νῦν καλουμένης Δέμα¹¹ ἢ Κατάδεμα¹², καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ στενοῦ τοῦ Δαφνίου ὡς νομίζει ὁ Lenormant¹³. τὸ μὲν διότι αὕτη ἐστὶν ἡ φυσικὴ καὶ κατ' εὐθείαν ὁδὸς τοῖς ἐκ τοῦ Θριασίου πεδίου εἰς τὰς

¹ Griechenland. Athen u. umgebung σ. 97.

² Θουκ. Β. 19. Ἡρόδ. Β', 8 9.

³ Στράβ. Θ', σ. 395.

⁴ Στενὸν Δαφνίου.

⁵ Lenormant. La voie sacrée, σ. 426. Οὕτω κυρίως καλεῖται τὸ ὄπισθεν μέρος ἐκ τοῦ ποτὲ χωρίου Στεφάνι. Τοῦ ὄρους τούτου ἡ ὑψηλότερα κορυφὴ ἐστὶ 452 γ. μ., ἡ δὲ ἐγγυτάτω πρὸς τὴν Μονὴν Δαφνίου κορυφὴ 270 γ. μ.

⁶ Kaupert Atlas Bl. VI.

⁷ Παισ. Ἀττ. λζ'. 7.

⁸ Σουρμ. Ἀττ. σ. 143.

⁹ Lenormant. La voie sacrée. Stademann. Atlas.

¹⁰ Σουρμ. Ἀττ. σ. 143.

¹¹ Milchhof Heft II σ. 44. Lenorm. La voie sacrée σ. 426, 433.

¹² Σουρμ. Ἀττ. σ. 143.

¹³ La voie sacrée, σ. 433, 438